

ABSTRACT

آيا د مخ کتاب
(فيسبوك) له
عجايبو او
ضررونو خبر
ياست؟

۱۴۰۰هـ

فيسبوك او افغانان

ژباړن او ليکوال: سمیع الله "پام"

Ketabton.com

مننه او کور ودانی!

خښتې زياتي منني کووم له اديب صيب صديق الله "وياړ" او ټولنپوه سيف الرحمن
"گيله من" چې د کتاب په ترتيب او سموونه کې يې راسره خپلې هلې ځلې وکړې، مينه
او منني.

ډالۍ

ټولو لوستونکو او په خاصه توگه د مخ کتاب (فيسبوک) کاروونکو ته !

ALL READERS & SPECIALY FACEBOOK USERS

فهرست

1.....	پیلیزه
3.....	لومړی فصل
3.....	فیسبوک
4.....	د فیسبوک کارونکي مختی پوښتنې او شرایط
5.....	د فیسبوک (دمخ کتاب) تاریخچه له ۲۰۰۳ څخه تر ۲۰۲۰
8.....	دوهم فصل
8.....	انټرنیټ/ فیسبوک په افغانستان کې:
Error! Bookmark not defined.	په افغانستان کې د میرمنو لاسرسی فیسبوک ته:
11.....	د فیسبوک منفي او مثبت اړخونه:
12.....	د فیسبوک گټې
13.....	د فیسبوک زیانونه ۱
15.....	په فیسبوک کې څنگه ښه نقد کولی شو!
17.....	د خوبښو شویو لیکنو په اړه د کتونکي مسولیت
17.....	د فیسبوک(مخ کتاب) تاوان ۲
20.....	فیسبوک او اخیرت:
22.....	دریم فصل
22.....	عمومي مالومات
26.....	د ټیکنالوجیکي توکو ځیني سترې کمپنۍ په یوه دقیقه کې څومره گټه کوي؟

29..... د ټولنيزو رسنيو سايټونو، شبکو او وييلاکونو ته لنډه کتنه:

31..... د فیسبوک جالبي ❖

33..... فیسبوک په چین کې:

33..... Facebook user and demographics statistics:

38..... د کتاب په اړه

40..... دلیکوال لنډه پېژندنه

40..... ماخذونه

پيليزه

د هر کار لومړۍ تجربه ښايی له تیروتنو خالي نه وي، خو همدا تیروتنې دي چې وروسته د بريالیتوبونو په توګه رابرسیره کېږي. د یو مشهور امریکایي لیکوال کتاب خپرندويې بنسټ له دې کبله نه چاپ کاوه، چې ښايي لوستونکي به ونلري. لیکوال چې په خپل نفس باور درلود او له لیکوالۍ سره یی مینه لرله خپل هوډ له لاسه ورنکړ او خپلې لیکوالۍ ته یې دوام ورکړ. هماغه لیکوال چې خپرندويې بنسټ یې له دې کبله کتاب نه چاپ کاوه، چې ښايی لوستونکي به ونلري. په نړیواله کچه دریم هغه لیکوال شو، چې کتابونه یې ډیر پلورل کیدل. نو د (فیسبوک او افغانان) تر نامه لاندې زما لومړۍ کتاب دی کیدای شي تېروتنې ولري. په دغه کتاب کې ما کوشش کړی، چې ځوانان د انټرنیټ یا فیسبوک سمې کارونې ته وهڅووم. انټرنیټ په اوسني وخت کې د انسانانو په ژوند مهم رول لري، چې له زده کړو نیولي بیا تر اقتصاد، بازار، آنلاین تجارت او ګڼو نورو برخو کې کار ترې اخیستل کېږي. انټرنیټ دي منځ ته راتللو لومړنۍ نښې ښانې په ۱۹۵۷م کال کې لټولی شو. دا هغه وخت و چې پخواني شوروي اتحاد خپله فضايي بیړۍ د سپوتنیک (sputnik) په نامه کیهان ته ولیږدوله. په همدې وختونو کې دي امریکا متحد ایالات هم په دې فکر کې شوو. چې څنګه به وکولی شو، چې خپلې فضايي پروژې تر ژورې او دقیقې څارنې لاندې راولي. په ۱۹۶۲م کال کې د امریکا هوايي ځواک یو تن د Baran Paul Rand په نامه دي ته وګماره، که چیرته د امریکا په ښارونو اتومي برید وشي، نو دوي به څنګه د خپلو اتومي توغنديو پروګرام په خپل لاس کې ولرلی شي، تر څو له هره ځایه یی په واک او استعمال کې راوستی شي. Baran Paul Rand له اوږد کار او هلو ځلو وروسته هوايي ځواک ته د یو داسې

شبکې يا نيتورک مشوره ورکړه چې په هغه کې ډير کمپيوټرونه يو دبل سره تړلي وې او مهم مالومات له يو کمپيوټر څخه بل ته په اسانۍ انتقال شي له همدې امله يې په لومړي سر کې د ARPA (Advanced agency project research) ايجنسي په جوړولو پيل وکړ. په ۱۹۶۹م کال کې د ARPA داسي يو شبکيز سيستم جوړ کړ، چې يوازې څلور کمپيوټرونه په کې له يو بل سره تړلي وو او د همدې ايجنسۍ سره د تړاو له امله يې د ARPANET په نامه ونوموله. په ۱۹۷۲م کال کې د BBN په نوم يوې ادارې چې د ARPANET ټيکه ورسره وه. يو تن کارکونکې Ray Tomlinson لومړنۍ E-mail پروگرام جوړ کړ. د وخت په تيريدو ARAP نوم په DRAPA (Defense Advanced Research Project Agency) بدل کړای شو. په ۱۹۷۴م کال کې د همدغې ډلې لخوا دې نيتورک سيستم ته د INTERNET توري استعمال شو. نور مو وخت نه نيسم د کتاب لوستلو ته مو رابولم، له دې سره په څنگ کې بايد ووايم چې دا زما لومړنۍ هڅه ده، له تېروتنو به خالي نه وي، نوزه هم مخکې له مخکې له تاسو درنو لوستونکو بښنه غواړم. س-پام توتاخيل.

لومړۍ فصل

فیسبوک

فیسبوک: څنگه یی چې له نومه ښکاري Face مخ او Book کتاب یوه ټولنیزه شبکه ده، چې هر څوک بغیر له کوم قید او شرط نظریات پکې شریکولی شي. فیسبوک یوه نړیواله ټولنیزه شبکه ده چې راجستر شویو کاروونکو ته اجازه ورکوي تر څو د خپلې خوښې پروفایلونه رامینځته کړي، عکسونه او ویدیو گاني پورته کړي، پیغامونه واستوي او دملگرو، کورنۍ او همکارانو سره اړیکه وساتي... دا چې افغانستان ته په اوسنیو وختونو کې راغلی ده خو په ډیره کمه موده کې یی له حده زیات مینوال پیدا کړل او مشغول یی وساتل.

Facebook is a famous media in social media. People use it for different purposes, where users can post comments, share photographs, and post links to news or other interesting content on the web, chat live, and watch short-form video. Shared content can be made publicly accessible, or it can be shared only among a select group of friends or family, or with a single person.

د فیسبوک کارونکي مختنۍ پوښتني او شرایط:

کله چې د فیسبوک پیژننیا یا ایډي جوړوئ او پرانیزي ی نو لومړۍ له خپل ځان دغه پوښتني وکړئ! آیا فیسبوک په څه نیت او مقصد جوړوئ او کاروئ؟ ۲- آیا فیسبوک به د یو مسلمان په صفت د دین اسلام او شریعت په اصولو برابر استعمال کړئ؟ ۳- آیا فیسبوک خو د خپل ځان او یا مسلمان په ضرر نه کاروئ؟ ۴- آیا د فیسبوک په کتلو خو خپل قیمتي وخت نه ضایع کوئ؟ ۵- آیا پر دې رسنۍ خو به فحشا، بد اخلاقي بی حیایی نه خپروئ؟ ۶- آیا فیسبوک کې خو د عامو ښځو او یا د مسلمانو خويندو تصویرونه نه پورته کوئ؟ ۸- آیا فیسبوک کې خو لوڅ بی حجاب، بی شرمه، بی حیا او ناروا عکسونه ویدیوگانې نه گوري؟ ۹- آیا پر فیسبوک خو غیری اسلامي او اخلاقي پوستونه، لایکونه او کمینټونه نه کوئ؟ ۱۰- آیا فیسبوک کې خو د مسلمان په صفت د اسلام مبارک دین او اساساتو توهین او سپکاوی نه کوئ؟ ۱۱- آیا د دی رسنۍ پر صحیح استعمال د ځان باور لرئ؟ ۱۲- آیا د فیسبوک په کتلو خو لمونځ نه پرېږدئ؟ ۱۳- آیا فیسبوک خو د اسلام پر ضد او کفر په گټه نه استعمالوئ؟ ۱۴- آیا فیسبوک خو د کرکي، نفرت او د خلکو تر منځ د جنگ او فساد زریعه نه جوړئ؟ نو اوس که کوم مسلمان ورور تر نن ورځې پورې فیسبوک او انټرنیټ ناسم استعمالوي، نو رادی شی سرله نن ورځې دی الله (ج) ته توبه کړي او دخپل عبث وخت او گناهونو عفو ده وي وغواړي له دی سره دی په څنگ کې د خپل پیژننیا یا فیسبوک څخه چټلیات پاک یا ډیلیټ کړي که چیرې دا کار اونه کړئ ممکن ستاسو د دنیا اخرت د وړاندولو سبب شي لکه څنگه چې د عمر (رض) وینا ده: تاسو له خپل ځان سره حساب وکړئ مخکې له دی چې د قیامت په ورځ حساب درسره وشئ!.

د فیسبوک (دمخ کتاب) تاریخچه له ۲۰۰۳ څخه تر ۲۰۲۰:

فیسبوک په کال ۲۰۰۳ کې د فاسیمش په نامه د یوې لوبې په څیر ژوند پیل کړ، چې د مارک زیکربرگ او د هغه ملګري ایدوارډ سورین لخوا جوړه شوې وه. دوی دواړو د امریکا په هارډ ورډ پوهنتون کې زده کړې کولې. فاسیمش یوه داسې لوبه وه چې ترسره کوونکو ته به یې دوه عکسونه وړاندې کیدل او د دوي ترمنځ به په عکس باندې مختلف ډوله نظرونه ورکول. نو یو کال وروسته (۲۰۰۴) د فبرورۍ په څلورمه د نولس کلن مارک زیکربرگ د لیلې له خونې فیسبوک اوسنۍ ډوله شکل وموند او د هغه مقبولیت په چټکۍ سره وده وکړه..... په همدې کال د مارچ په لومړۍ نیټه د ستانفورډ، کولمبیا او ییل پوهنتونونو زده کوونکو ته اجازه ورکړل شوه تر څو د فیسبوک په سایټ کې ګډون وکړي او هر چا په اسانۍ نشول کولی چې فیسبوک ته لاسرسی ولري ځکه په لومړي دور کې فیسبوک د یو سایټ په شکل په انټرنیټ (د نړۍ په جال) کې کارول کیده چې مشرۍ زیکربرگ کوله. په همدې کال د جون په اوله دا شرکت د امریکا کلیفورنیا ایالت ته ځي او هلته په فعالیت پیل کوي او د ډسمبر په اوله په همدې یو سایټ کې یو میلیون فعال کاروونکي پیدا کوي. په کال ۲۰۰۵ د سپټمبر په لومړۍ دعالی لیسو زده کوونکو ته اجازه ورکول کېږي تر څو فیسبوک سره یو ځای شي نو له همدې وجې د ډسمبر په اوله د سایټ کاروونکي شپږ میلیونه ته رسېږي. او په کال ۲۰۰۶ د سپټمبر ۲۸ مه فیسبوک د هر چا د ثبت اجازه ورکوي. همدارنګه په کال ۲۰۰۷ د مارچ په ۲۸ مه په مارک زیکربرگ تور پوري کېږي چې ده د فیسبوک د جوړولو لپاره د خپل همصنفي ایدوارډ څخه مفکوره غلا کړي! نو فدرال محکمه ددې معاملې د حل لپاره له دواړو لوریو څخه د ۶۵ میلیونه ډالرو په اخیستو دحل موافقه کوي. په کال ۲۰۰۸ د فبرورۍ په نهمه فیسبوک د ټنۍ یا پروګرام (App) په توګه معرفي شو. تر څو هر وګړی وکولای شي فیسبوک خلاص او وکاروي. نو اوس د نړۍ زیاتره وګړي د فسیبوک Application یا

پروگرام په نصب سره اسانه د مخ کتاب کارولي شي. د پی سی (pc) نړیوالی مجلي په وینا، د جون په لومړۍ ۲۰۰۹ کال فیسبوک په متحده ایالاتو کې د ټولنیزو شبکو په شمیر کې راغی، ځکه دامریکا دخلکو تقاضا دا وه چې فیسبوک باید په چټکو ټولنیزو شبکو کې شمار شي. په کال ۲۰۱۰ د اکتوبر په اوله د فیسبوک په پرده فلم خپور شو، یعنی په فیسبوک کې د ویډیو خپرولو تنی اضافه شوه. په کال ۲۰۱۱ کې هم نورو کلنو ته ورته په فیسبوک کې نوې زیاتونې راغلي تر څو خلک مشغول وساتي. ۲۰۱۲ د اپریل نهمه هم د نوښتونو خالي نووه، پدې کال فیسبوک اعلان وکړ چې د انځور اخیستلو ساحه یی پیرلي، یاده ساحه یی د انسټاګرام په نامه یاده کړه، پدې ساحه یا کارپال کې کاروونکي وګړي کولی شی خپل خاص تصویرونه په ښه او غوره کیفیت خپاره کړي. په همدې کال د اکتوبر په څلورمه فیسبوک میاشتني فعاله کاروونکو شمیر یو میلیارد ته رسیږي. په کال ۲۰۱۳ کې لیسکر اډوارډ سټوډن د NSA پرایزم پروګرام په اړه اسناد خپروي، سټوډن ادعا کوی چې NSA د فیسبوک او نورو انټرنیټی شرکتونو کاروونکو څارنه کوي. خو زیکربرګ بیا له یادي ادعا څخه انکار کوی چې دوي به همکاري ورسره کړې وي. همدارنګه په ۲۰۱۴ د فبروري اوله فیسبوک اعلان وکړ چې د ګرځنده پیغام رسونې لپاره یی وټسپ په ۱۹ میلیارده ډالرو پیرودنه وکړه، نو تر همدې کاله فیسبوک شرکت دوه پروګرامونه یا Apps وپیرل لومړۍ انسټاګرام او دوهم وټسپ چې اوس هم دواړه کارپالونه د فیسبوک برخي ګڼل کیږي. په همدې کال د جون په ولسمه څیړنو وموندله هر هغه څوک چې منفی فکر ولری نو لږ څه منفی پوستونه به تولید کړي، نو هغه خلک چې منفی منځپانګه لري هغه یی په منفی ګروپ کې شامل کړل، او هغه څوک چې مثبت فکر لری هغوي په مثبت کې شامل شول، له دې وروسته د فیسبوک شرکت وکولی شول چې دمنفی او مثبت فکر لرونکي په اسانه سره وپېژني. په ۲۰۱۵ د اګسټ په ۲۴ مه فیسبوک یو داسې پړاو ته ورسید کوم چې یو میلیارد کاروونکي په یوه ورځ

کې ټولنیزې شبکې ته ننوتل، نو دا د فیسبوک شرکت لپاره ډیر د پرمختګ کال و. په همدې کال د فبرورۍ په ۲۴ مه فیسبوک د خندا، واو، مینې او ناراض غبرګون بکسونه ور اضافه کړه تر څو خلک یې د پوستونو په ځواب کې خلک کلیک وکړي. همدارنګه په ۲۰۱۶ او ۲۰۱۷ کلنو کې هم د فیسبوک کاروونکو په شمیر کې د پام وړ زیاتوالی راغی. او په ۲۰۱۸ د جون په ۳۰ مه دنړۍ په کچه فیسبوک ۲,۲۳ میلیارده میاشتنی فعال کاروونکي درلودل، همدارنګه شرکت اټکل کوي چې هره ورځ ۱,۴۷ میلیارده فعاله کاروونکي لري. په کال ۲۰۱۹ کې د پراخي نړۍ څخه فیسبوک ۲,۳۸ فعال میاشتنی کاروونکي درلودل (MAUs) او د یاد کال په پرتله ۲۰۲۰ کې فیسبوک ۲,۷۴ بیلونه فعال میاشتنی کاروونکي جوړ کړه او له دې سره یې ورځ تر بلې زیاتوالی موند... مخکې له دې چې د فیسبوک راتګ په افغانستان کې وڅیړو، نو ښه به دا وی چې ووايو ټولنیزو رسنیو ته په افغانستان کې کله اجازه ورکړل شوه. افغانستان لږ تر لږه له پرمختیایي هیوادونو څخه دی، حال دا چې دلسیزو جګړو او د بهرنۍ پانګوالۍ نشتوالی هم لیدل کیږي. د افغانستان د اساسی قانوني له مخې د بیان ازادۍ د امتیاز وړ ده، او هر افغان حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم د دولتي مقاماتو پرته موضوعات چاپ او خپاره کړي. په هر صورت د قانون نور حدود واضح دي! د اساسی قانون له مخې هیڅ قانون د اسلام سپیڅلي دین د عقیدې او احکامو مخالف نه وي. د ډلیزو رسنیو قانون ددې اصولو لپاره د خورا پیاوړي اطاعت لپاره په چټکۍ سره پاملرنه کیږي. د رسنیو قانون په افغانستان کې په کال ۱۳۸۳ د قوس ۲۸ مه د ولسمشر حامد کرزی لخوا تصویب شو، چې د ملي مقننه قوې تاسیس د مخه په څلورو پراخو محتویاتو کټګوریو باندې بندیز ولګوه: ۱ د اسلام او نورو دینونو په ضد خبر نه خپرول، د افرادو په اړه بد مرغه یا سپکاوی مواد نه خپرول، د افغانستان د اساسی قانون او جزا قانون سره مخالف دي. نو له کله راهیسې چې په افغانستان کې تلویزیونونو، راډیوګانو او نورو ټولنیزو شبکو ته اجازه ورکړل شوه، د

هيواد په کلتور د افرادو او قبيلو تر منځ تاو تريخوالی مخ پر زیاتیدو ده، او لدی سره په څنگ کې مثبت سهولتونه هم راغلي تر څو خلک په اسانۍ دهيواد له حالاتو خبر شي.

دوهم فصل

انټرنیټ/ فیسبوک په افغانستان کې

مخکې له دې چې اصلي موضوع ته لاړ شو مهمه ده چې ټولنیزه رسنۍ (social media) وپېژنو. تعریف؛ د لغوي پلوه social په معنا د ټولنیز چې د society یا ټولني ستاینوم دی، یعنی هغه څه چې په ټولنه پوري مربوط وي او Media د Medium جمع حالت دی چې منځګړیتوب معنا لري. نو په ټوله کې ټولنیزه رسنۍ هغه وسیله ده چې مالومات او اطلاعات د یو فرد یا ټولني څخه نورو افرادو یا ډلو ته رسوي رسنۍ یا سوشیل میډیا بلل کېږي، چې راډیو، تلویزیون، اخبار، مجلو، کتابونو او انټرنیټ لپاره کارول کېږي. **انټرنیټ په افغانستان کې:** د لومړۍ ځل لپاره انټرنیټ په افغانستان کې د پخوانۍ ولسمشر حامد کرزی دفتر لخوا په ۲۰۰۲ کال کې په کار پیل وکړ. مخکې له دې په انټرنیټو شبکو بندیز وو ځکه د طالبانو حکومت پدې باورې و چې له دې لاري غیري قانوني او اسلامي ضد مواد خپروي. وروسته د کرزی له دفتر څخه انټرنیټ د کابل پولیټیکل پوهنتون ته د کاروني اجازه ورکړل شوه. او په کال ۲۰۰۳ تر هوایی ډگر پوري ورسید چې پدې وخت کې

افغانستان د پنځو فعالو خدماتي شبکو څښتن شو. د یو څو کلنو په تیریدو وروسته فیسبوک په افغانستان کې په فعالیت پیل وکړ، داسې اټکل کېږي چې فیسبوک په ۲۰۰۶ کې په کار پیل وکړ، په لومړیو کې خاصو وگړو فیسبوک ته لاسرسی درلود، خو په چټکۍ سره یی کاروونکو وده وکړه. اوسنی حکومت هم انټرنیټ د هیواد لپاره د ودې او پرمختیا یوه مهمه سرچینه گڼي، پدې باور دي چې ای سی تی ICT به وکولی شی د زیانمن شویو ډلو فرصتونه رامنځ ته کړي او بازار ته د بیوزله کلیوالو لاسرسی ښه کړي. ICT د انټرنیټ د معلوماتو یوه پرمختیایی څانگه ده. او په کال ۲۰۱۲ کې د افغانستان دننه 3G یا چټک انټرنیټی خدمتونه د مخابراتو ټولو لویو شرکتونو لکه اتصالات، ام تی ان، روشن، سلام او افغان بیسیم فعال کړل تر څو هیوادوال په چټکۍ لټون وکړي. ټولنیزې رسنۍ لاهم په افغانستان کې د خپل نفوذ په حالت کې دي، د ټولنیزو رسنیو شته کاروونکي د افغان نفوس نږدې ۹٪ استازیتوب کوي. دوي پخپله فزیکي دی او په فیسبوک تمرکز کوي، کاروونکي یی په لویه کچه ځوان ښاری او تحصیل شوي دي. په افغانستان کې د انټرنیټ لاسرسی او کارول تقریباً ۱۲٪ نفوس ته رسېږي، نو د ټولنیزو رسنیو اساسی خنډ لا تر اوسه پاتې دی. د پورته نیتي او شمیرې له مخی ۹۵٪ کاروونکي د فیسبوک ایډی یا پیژنډال لري. ټولنیزې رسنۍ د لومړنۍ شخصي شبکې پراختیا او د معلوماتو لاسته راوړلو دویمه سرچینه ده.

فیسبوک ته د افغان میرمنو لاسرسی:

☞ سمیرا حمیدی لومړنۍ افغان میرمنه

وه چې په کال ۲۰۰۹ کې یی د فیسبوک شخصي اکاونټ جوړ کړ، چې پدې سره د افغان میرمنو لومړۍ د بی حجابۍ قدم په ټولنیزه رسنۍ کېښودل شو. سمیرا وایی دا ډیر ستونزمن کار و چې افغان

ميرمني دې په فیسبوک کې گډون وکړي، زیاته یی کړه چې زه د ۳۵ افغان میرمنو د حقونو کمپاینونو لپاره د سلاکارۍ په توگه کار کووم. اوس نو زیات شمیر ښځې بی له کومې وجې په فیسبوک کې په ازاد او سپین سترگۍ ډول فعالیت کوي! نو موږ افغان لیکوالان له افغان ښځو غواړو چې نور د غرب په چټلو دسیسو مه غولېږی او خپل ځانونه مو له دی پلټنو آلو خوندي وساتي تر څو راتلونکې کې درته خنډ جوړ نشی. دا فکر مو له ذهنه اوباسي چې ولې نوري میرمني له دی پدیدو څخه برخمني دی، دوي اصلاً غولول شوی دي تر څو تاسی وغولوي. ټول کفري هیوادونه د امریکا په مشرۍ چې په افغانستان کې میشت دي، غواړې هغه مسلمانی افغان میرمني چې په کلیو او بانډو کې ژوند کوي د ټولنیزې رسنۍ (فیسبوک، ټویټر، یوټیوب) له لارې تر نورې کفری او اسلامی نړۍ پوری ددوي بی حجابی او عکسونه ورسوي. لکه څرنګه چې امریکا ځانګړې فیسبوک پاڼې یا گروپونه جوړ کړي چې ددی لاری دوي غواړی افغان یا د نورو اسلامی هیوادونو میرمنې بازارونو ته رامایلي کړې! د مثال په ډول [USA Embassey in Kabul](#) [USA for Iran](#) [USA for Afg women](#) پدغو فیسبوک پاڼو کې چلوونکي د ایران او افغانستان د ښځو پر ضد نشرات کوي! یعنی که چیرته په پورتنیو هیوادونو کې کومه ښځه د سر پرونی ایسته کړي نو دوي که د هری لاری څخه وی ددی میرمنی عکس را اخلی او پوست کوي یی تر څو نوري میرمنې دپته وهڅوی چې خپل اسلامی او افغانی کلتور له سره لرې کړې. نو ښه به دا وی چې افغان میرمني له فیسبوک، ټویټر او یوټیوب څخه ځانونه لری وساتي! ځکه فیسبوک زموږ په لاس کې نده او په ډیری اساني د فیسبوک کمپنۍ او کفار کولی شی ستاسو شخصی معلومات په نورو انټرنیټی سایټونو کې نشر کړي.

د فیسبوک منفي او مثبت اړخونه:

اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کاروونکي پدې پوه شول چې فیسبوک کې بغیر اختیاري هم لوڅ او برېښد عکسونه، ویدیوې او عامه فحشا لیدلې شي؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کاروونکي نارینه او ښځینه \ په دې پوه شول چې د ځینو مسلمانو ښځو مکمله حیا او دځینو مسلمانو نارینوو مکمل اخلاق او غیرت له منځه ولاړل؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کاروونکي پدې پوه شول چې فیسبوک دگټې سره سره فکري او دماغي ناروغي هم رامنځته کوي؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کاروونکي پدې پوه شول چې فیسبوک کارونه مو ځاني زیان سره سره اقتصادي زیان هم مجبور کوي؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کاروونکي پدې پوه شول چې مسلمانان په ۱۰۰٪ کې ۷۰٪ اختیاري فیسبوک په غلطه طریقه استعمالوي او ۱۰٪ یې بغیر اختیاري په غلطه استعمالوي او ۱۰٪ یې د ډیر ځان کنټرولولو سره سره فیسبوک ددعوت او اصلاح په صورت استعمالوي او ۱۰٪ یې د تجارت یا بل ضرورت لپاره استعمالوي. اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کاروونکي پدې پوه شول چې په بهرنیو هیوادو بالخصوص امریکا کې امریکایان فیسبوک په ۲۴ ساعته کې یونیم ساعت استعمالوي؟! نو محترمو لوستونکو! پدې هم پوه شولو چې فیسبوک دگټې د تر لاسه کولو سره سره زیات تاوانونه هم لرې نو څه کول پکار دي؟! زه وایم راشي لومړۍ ځان اصلاح او ورپسې ماو تا خو په فیسبوک روږدي شوې یو نو کوشش به وکړو چې پر صحیحه طریقه یې لږ څه استعمال کړو، مطلب گټورې اصلاحي، روغتیايي، معلوماتي، اسلامي او لږ څه تفریحي لیکنې د اصلاح او د الله (ج) د رضا او د ټولنې د خدمت په نیت پکې خپري کړو تر څو نور یې ولولی او عمل پرې وکړي. که کوم مسلمان ورور یا خور د فیسبوک پر غلط استعمال مو ولید یا خبر شوو، ددې پر ځای چې هغه ته تشویقي

څرگندونه (کومنت) پرېږدو يا اصلاحی کومنت ورته پرېږدو او بيا به هغه په ښه اخلاقي طريقه وپوهاوو او اصلاح به يی کړو تر څو هغه هم ښکلي نشرات ولري. وما عليانا الا البلع المبين.

د فیسبوک گټې (Facebook Benefits) :

نه يوازې دا چې وړيا دی بلکې د خبرو اترو تر ټولو غوره لار ده چې په وسيله يی پيغام لېږل، ویدیوې زنگ وهل، د انځورونو او ویدیوگانو پورته کول بی له کوم اضافی لگښت. فیسبوک بی له کوم خنډ او ځنډ موږ د نړۍ په گوټ گوټ کې له ملگرو او دوستانو سره نښلوي. نن سبا د هر ځای خلک له فیسبوک سره بلد دي، دا بلدتیا موږ ته دا موقع راکوې چې د نورو هیوادونو له کلتور رسم او رواج سره بلد او په او په هیواد کې یی مخنیوی وکړو خو البته موږ نه یو توانیدلی چې ددی فکري جگړې مخنیوی وکړو، فیسبوک د هغو ملگرو پیدا کولو او د ملگرتیا د ژوندي ساتلو اسانه او هوسا آله ده،

- انسان کې مثبت تغیرات راوستل که په ښه طریقو وکارول شي.

- د ډیرو بیسواده کاروونکو د املا زده کولو سبب شوی دی.

- انلاین تجارت چې یوه ښه او دوه اړخیزه گټه ده.

- خلکو ته د باورې سرچینو څخه د خبرونو رسول.

- د بیان ازادی تر ټولو غوره وسیله او وسله.

- د فیسبوک راتگ او او دانټرنیټی شبکو راتگ سره د بیان ازادی ټول محدودیتونه له منځه لاړل.

- له لرې هیوادونو څخه د دوستانو او ملگرو سره په کمه بیه اړیکه نیول.

- په کم وخت او کمه بیه د اسنادو او نورو مالوماتو لېږدول.

- په سمه او غره کې د راډیو او تلویزیون په نشتون کې د فیسبوک کارول او هر ډول خبر په تصویري او شننیز ډول تر لاسه کول. ..له دی پرته نورې ګټې هم لري چې خلک د فیسبوک کارونې پر مهال ترې برخمن کېږي.

د فیسبوک زیانونه (Facebook Abortion):

فیسبوک هغه وخت زموږ په زیان تمامېږي چې موږ خپل ارزښتناک وخت ضایع کول غوره کړو، فیسبوک د ځینو خلکو لپاره اعتیاد ناروغي ده چې د سیګرټو یا بلې نشي په څیر پرې روږدي شوې وي، څیړنو ښودلي چې د فیسبوک پر کارونې روږدي کیدل د الکولو او سیګرټو د عادت او اعتیاد څخه هم بد دی، دا ټولنیزه رسنۍ ممکن د حسادت سبب شي او دمنفي رقابتونو لپاره زمینه برابره کړي دا هم کیدای چې د افرادو د شخصي ژوند د رازونو، عکسونو او ویډیوگانو د افشاء سبب وګرځي، فیسبوک د مخامخ اړیکو د کمتری او د مجازي اړیکو د زیاتیدو سبب کېږي. فیسبوک کې جعلی حسابونه (IDs) جوړول ډیر اسانه دی چې خلک دغه ډول حسابونه یا ایډیاني زیاتره د هغو خلکو د ځورولو او رټلو لپاره کاروي چې دوی یی نه خوښوي، په پایله کې رټل شوی خلک خوابدي کیږي تر دی پورې چې ځیني یی ځان وژنه هم کوي هغه که د هرې لاري وې. فیسبوک کې په زیاته پیمانه ګروپونه او پاڼي دي چې نورو دینونو او مذاهبو ته پکې خلاف ښکېځي او مقدساتو ته یی سپکاوی کوي، د نورو قومونو عناناتو او کلتور ته سپک نظر خپروي او خلکو ته یی بد معرفي کوي، لکه په تیرو وختونو کې امریکا، اسرائیلو او نورو کفري هیوادونو د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد(ص) په ضد نشراتی پاڼي او ګروپونه جوړ کړي و چې اسلامی مقدساتو او پیغمبرانو ته به یی پکښی

سپکاوي کوه، چې دا ډول کار په نړيواله شبکه کې د خلکو د منلو وړ ندي، له خپلو ادرسونو څخه د دروغو خپرول او خلک په تشویش کې اچول تر څو یی ذهني تفکر ور خراب کړي. نو هر هغه څوک چې فیسبوک کاروي باید په اړه یی کافي اندازه مالومات ولري.

فیسبوک ته تل په لاندې اهدافو ننوځي: لومړۍ خپله څه زده کړي او نورو ته څه ور وښایاست، څه چې حق وي هغه ولیکئ، د حق په ویلو کې د چا پروا مه کوي، د ظالم په مقابل کې له همدې رسنیو څخه غږ پورته کړي، هغه څه ولیکي چې د الله (ج) په حضور کې پرې پښیمانه نه یاست، د حق پلوي وکړي باطل ته چکچي مه وهي يعني لایک او کمینټ د هغوی په خرابو او باطلو څړونو مه کوي، کومې رسنۍ چې د غرب تر تاثیر لاندې دي او یا هم د هغوي مستقیم ملاتړ ورسره وي هېڅکله یی په خبرو او نشراتو بارو مه کوي، د مقابل لوري نیوکه واورې او د ښکښلو پر ځای په سړو مغزو ځواب ورکړي اقلًا ته په قلم د یو شخص نمایندګي کوي، د لایک او کومینټ لپاره هېڅ هم مه لیکه ځکه هېڅ هم په لاس نه درځی، د لادینه خلکو لیکنه مه خوښوي مه څرګندونه پرې کوي په داسی حال چې په څړول شوې موضوع کې پوهه ونه لري ځکه ددې لاري هغه لادینه شخص دپته مایل کیږي چې لادینه او پوچ پوستونه (څړوني) نورې هم وکړي.

د انټرنیټ (نړیوال جال) په اړه د یو عالم خپل زوي ته څو نصیحتونه: گرانه زویه ټولنيزي شبکې لکه: فیسبوک، گوگل، ټویټر، یوټیوب او واټسپ دا داسی بحرونه دي چې د خلکو اخلاق ی ډوب کړل! ان ډیر باحیا او با عزته خلک ی په سپکو سپک کړل نو ددې شبکو له افراطي (زیاتي) کاروني څخه ځان وساته، کله دی چې د کارولو اراده وکړه نو بیا د ځان څخه د شاتو مچۍ جوړه کړه، په گل گل شیانو ګرځه! له بدو نشراتو، غلطو پاڼو او اړیکو ځان وساته؛ گرانه زویه کله دی چې انټرنیټ کاروه

نو ځان څخه مچ مه جوړوه چې په ښو او بدو دواړو گرځي چې په ځان خبر هم نه وي او مرضونه له ځان سره انتقالوي. گرانه زويه! انټرنیټ د يو لوی بازار په څير دی څوک پکې وړيا څه نه خرڅوي خامخايی بيه غواړي يعنی څوک غواړي چې ستا اخلاق خراب کړي، څوک غواړي چې ستا فکر او نظر خراب کړي، څوک بيا د شهرت تېري دي، خو څوک بر عکس بيا ښه خلک وي چې ستا اصلاح او رغونه غواړي نو د هر چا سره سودا په ښه سوچ او فکر کوه. گرانه زويه! څه چې خپروې يا نشروې نو له خپرولو ی وړاندې شرعي حيثيت وگوره هسی نه د الله تعالی د قهر سبب وگرځي. **گرانه زويه:** له مستعار (پټ نومي) ايډيانو څخه ځان وساته ځکه دوي پخپلو ځانونو اعتبار نه لري څه به خلک باور ورباندې وکړي له خلکو به پټ شي خو له الله عزوجل به څنگه پټ شي هغه په پټو او ښکاره شيانو باندې پوهه لري. گرانه زويه: زه په تا ډير ويرېرم هسی نه د انټرنیټ بحر دی غرق نکړي او د حرامو او شهواني ويډيوگانو په کتلو روږدی نشی، که دی حالت ته ورسېدي نو بيا د انټرنیټ نړۍ څخه داسی وتښته لکه د زمري د حملي له ويري چې خلک تښتي، کنه نو بيا به دی ځای جهنم او الله (ج) ته به شرمنده یی. گرانه زويه: د شيطان دوه ډير مضر دامونه دي لومړۍ غفلت او دوهم شهوت او د انټرنیټ افراطي کارولو پايله په همدې دواړو مرضونو تمامېږي نو پوه شه! چې انټرنیټ ستا د خدمت لپاره دي نه د غفلت لپاره نو کوښښ وکوه چې ته انټرنیټ وکاروی نه دا چې انټرنیټ تا وکاروی، بايد تا اباد کړي نه دا چې تا ونړوي، د ځان لپاره ی دليل جوړ کړه، داسی نه چې ستا په خلاف حجت او دليل وگرځي، يالله ته شاهد اوسه چې ما خپل مسوليت ادا کړ. وما علينا الاالبغ المبین

په فیسبوک کې څنگه ښه نقد کولی شو؟ لیکنه عبدالهادی حماد صیب: ممکن یو څوک له گناه خلاص شی او بل د ازار خلاص شی. درنو ویونکو! په فیسبوک کې حتماً مختلف شيان لیدل کېږي ځیني د کتونکی خوښ وي او ځیني ناخوښ وي، ځیني خوشاله کوونکي وي، ځیني دومره دردونکي

وې چې بيخي انسان هيچاني کړي، د هرې ليکنې په ليدلو عکس العمل ندی په کار بلکې گټه کول په کار دي ځکه مقابله گټل دي ته نه ويل کيږي چې مقابل لوری غوره کړي بلکې مقابله گټل دی ته ويل کيږي چې گټه وکړي او گټه په فکر کولو او مناسبه لاره اختيارولو کې ده. **هغه ليکنې چې د کتونکي خوښی نه راځي د هغوي په اړه د هرکس ديني او انساني مسوليت:** کومه ليکنه چې ستا خوښه رانغله خامخا کومه خبره شته، يادا چې خبره بيخي غلطه ده او د هغه کس مطلب همدا دی چې دا غلطه خبره نشر کړي يعنی ناسم کس دی، يا دا چې ته سم پرې پوه شوی نه یی تعبیر ی تا غلط اخيستی دی يا ی د ناپوهۍ په وجه دا خبره کړي، نو اوس ستا دينی او انساني مسوليت دادی چې لومړۍ ښه ورته متوجه شی او ښه ځان پرې پوه کړئ، که پوه نشوئ شخصي پيغام ور واستوئ چې هغه دی په مطلب پوه کړي، که د هغه مطلب صحيح و هغه ته ووايه چې د مقصد الفاظ دی ښه روښانه کړه، که هغه صحيح نکره نو په تعليق کې ورته وليکه چې زما ددغه ورور مطلب داسی دی، که پوه شوی چې دده مطلب غلط دی خو په ذات کې دی خپله سم دی او د ناپوهۍ په وجه یی دا کار کړي، نو لومړۍ دعوت ورته وکړه که پخپله خبره کلک ودریده ستا ورور دی توهين ی مه کوه په تعليق کې ورته وليکه يا پر خپله صفحه باندی وليکه چې دا کس صحيح انسان دی خو د بی علمی په وجه باندی ی غلطه خبره پوست يا خپره کړي او که پوه شوی چې پوست ی غلط کړي دی او دوی هم غلط کس دی نو د هغه مطلب په ښايسته الفاظو کې پر خپله صفحه يا اکونټ صحيح نشر او يا همداسی چوپ پاتی شه، هيڅ جنگ جگړه مخالفت او مقابله مه کوه گوندي ستا خبرې يو وخت تاثير ورباندې وکړي اصلاح شي. تر ټولو بده خبره داده چې د هر چا خبره مازی ستا تر نظر بده راغله يو دم ورباندې ور غوزار شی هغه سپک کړي دا د ديني او انساني شرافت تکیا نده، که څه هم ستا دغه نقد پر هوښيارو خلکو تاثير نه کوي خو ځيني عام خلک ممکن ورباندې خطا شي، ممکن هغه صحيح

خبرکوي خو ته نه ورباند پوهېږي، حضرت محمد(ص) د مومن مسلمان يو حق دا ايښي دی چې مسلمان ورور به نه توهينوئ، نه به يی ازاروئ او نه به ی سپکاوی کوئ. تاسو فکر وکړي ضرر رسونکي حيوانات دوه ډوله دي: هغه حيوانات چې د نورو په ضرر کې خپلي گټې ويني لکه؛ ليوه، زمري... او داسی نور چې دوي نورو ته تاوان د خپل نس د موړوالی په خاطر رسوي او که موړ وې بيا په چا کار نلري. دوهم هغه حيوانات چې نورو ته ضرر رسوي گټه ی هم پکښی نه وې لکه مار او لږم. کوم کسان چې د ضرر جرړي جوړي شوی دي هغوې دي خپل مقام وپيژني هره ليکنه چې وگوري سملاسی دی ليکوال نه بی عزته کوې بلکې د خپلي اصولي طريقې څخه دي خپل مسوليت ادا کړې.

د خوښو شويو ليکنو په اړه د کتونکي مسوليت: محترم کتونکيه! دا خبره ښه واوره چې هره ليکنه ستا خوښه راغله دا يقيني نده چې هغه به خامخا ښه ليکنه وې بلکې ته خپله خوښه د حق معيار مه جوړوه بلکې د خوښي معيار حق جوړ کړه ځکه که ته ناسمه ليکنه خوښه او تاييد کړئ ممکن په هغو کسانو کې شامل شئ چې شهادت الزور والا دي، شهادة الزور والا رسول الله(ص) سخت غندلي دي يعني په ناحقه شاهدي ويونکي، سره ددی چې په اسلام کې ی منع شوي ده، د ناسمو ليکنو تاييد د ټولنی سره ستر خيانت دي، ستاسو يو کميت يا لايک ممکن ستا د کبيره گناه سبب جوړ شي، هره ليکنه دی چې خوښه شی هغه نشر کړه او وې ستايه خو ادبي غلامه کوه يعني دا چې کله دی نشروله د ليکوال نوم ورسره ذکر کوه! که يی ذکر نکړئ خلک ی پيژني بيا پر تا اعتماد نکوئ!.

د فيسبوک(مخ کتاب) تاوان ۲: زياتره هغه وروڼه او خويندي چې په پوهنتون او مکتب کې زده کړې ترسره کوي ډير د سوشيل ميډيا تر اشغال لاندې او ډيره کارونه ی کوي او ارزښتناک وخت بی ځايه ضايع کوې حتا ما داسی شاگردان هم ليدلي چې ښوونکی درس تدريس کوې او دوي په خيالی

نړۍ. يعنې فیسبوک کې مصروف وي، نو معمولاً باید د پوهنتون او مکتب شاگرد له فیسبوک او نورو کارپالونو څخه لری ځانونه وساتي او کارونه یی باید دقیق او معلوم وخت ولري، هیره دی نوې چې د افغانستان وگړي له دی هر څه سره نوي دي نو ډیر احتیاط په کار ده تر څو مو هیواد د فکري یا انټرنیټي جگړي ښکار نشی لکه څنگه مو چې اوس ورته د ښکار زمینه برابره کړي او هیواد مو د سوشیل میډیا په دروغجنو پردو پټ ده، دلته په افغانستان کې د فیسبوک زیاته سلنه له خرافاتو ډکه ده نه له معلوماتو. ډیری افغانان چې فیسبوک ته ننوځي لیکي؛ دوستانو سهار پخیر، ماښام پخیر، چیرته ورک یی، ما اوس جای وڅښه، ما اوس ډوډۍ وخوړله، زه فیسبوک کې مین شوې یم، نن زه پول نیشه یم، زړه مې تنگ دی، مجرد یم او دپته ورته نورې زیاتي بی گټي جملې چې دا ټولي لیکنې پر فیسبوک د هغو خلکو دی چې دماغي ستړیا لری او نشی کولی چې زیات څه ولیکي یا ولولي حال دا چې سوشیل میډیا ی ددی مرض د لازياتوني سبب کیږي. نو که چیرته ددی پر ځای دوه خبرې د اسلام، دین او نصیحت ولیکئ یا یی هم راکاپي کړي او نشر یی کړي نو هم به ی ثواب وي او هم به یی نورو ته گټه رسیدلي وي او هم به خدای (ج) او رسول تري خوشاله وي.

فیسبوک لکه بازار؛ هر څوک پکښی گډون کوي خو خوشبخته دی هغه څوک چې یو انصافداره خرڅونکی پکښی ومومي تر څو ښه څه تر لاسه کړي، که تاسو فکر وي بازار کې هم مشتریان تر خرڅونکو ډیر وي، همداسی د فیسبوک کتونکي تر لیکونکو زیات وي، نو پر همدې بنیاد مو اند او نظر ستاسو لپاره داده که وخت ولری نو هڅه وکړي چې یو داسی څه خپاره کړئ چې ټولنی ته گټه وکړي، هیڅکله د چا دتوهین کوښښ مه کوئ ځکه هر څه چې ته لیکئ دا کم از کم زرگونه خلک او کاروونکي ويني، نو که خدای مه کړه دا له حقیقت څخه لیري وي، نو په اخرت کې به ی ته هم حساب

ورکوی او ممکن دلته هم د شخړې لامل شی. بله دا چې د هر سوشیل میډیا کارونکی ځړوني یا نشرات معلوم وي هغه دا چې یا هم...

- اسلامي لیکنې

- معلوماتي

- ساینسې

- اجتماعي

- سیاسي

- شعر او ادب

- روزنیزې

- خبرونه او راپورونه

- تنقید او تحلیل

- ذهنې او اسلامي سوالونه.

نو که موږ او تاسو د ځان لپاره یو خاص مسیر ولرو همیشہ به مو ملگري او الله (ج) راڅخه راضي او خوشاله وي. نیت مو باید په فیسبوک کې د ځان شهرت نه وي بلکې اسلام او ټولني ته خدمت وي.

فیسبوک او اخیرت: هر کله چې یو کس په فیسبوک یا نورو ټولنیزو شبکو کې ګډون کوي او خپل پیژننېال جوړوي، نو دا پیژننېال ددوي د ښو او بدو څرګندونه کوي او همدارنګه دا ددوي د ژوند او آخرت راتلونکې ټاکي، که چېرې فیسبوک کارونکی ښې لیکنې یا پوستونه کوې چې د اسلام، دین او ټولنې د اصلاح لپاره وې نو هر څوک دده لیکنې خوښوي ځکه دا په واقعیت کې دوي اسلام او ټولنې ته خدمت کړې، که څوک وغواړي د یو فیسبوک کارونکې اخلاق، ملګري، کورنۍ او د ژوند کړه وړه یې وپیژني نو دا ډیره اسانه ده اوس ژر تر ژر یې د فیسبوک اکونټ (پیژننېال) ته ی ځي او په اسانۍ سره ی تعرف پیدا کوي. همدارنګه دا د نړۍ مسلمانانو لپاره ښه چانس ده تر څو د انټرنیټي او فیسبوکي خدماتو له لارې اسلام او اسلامی قواعد تر کفري نړۍ پوري ورسوي، ځکه دا یوه ازاده رسنۍ ده چې په اسانۍ سره کولی شو اسلام ته پرمختګ ورکړو هغه که د نړۍ په هره ژبه کې وې موږ و تاسو باید د اسلامی قواعدو د ودې لپاره ځړوني (پوستونه) وکړو تر څو خدای او رسول راڅخه راضي واوسي او په آخرت کې مو هم غاړې خلاصې او شرمندې نه یو. هسې هم دا فرصت موږ ته کفارو خپله په لاس راکړي، یعنی فیسبوک او انټرنیټ ی د خپلو اهدافو لپاره راجوړ کړل او ډیر څه یې تر لاسه کړل، خو البته اسلامی امت تر اوسه خپل اهداف ندي پیژندلی ځکه خو تر اوسه د فحاشۍ په اهدافو پسې ګرځي چې هغه هیڅکله هم نه پوره کیږي، دا هغه شیان دي چې اسلامی امت یې ښکار شوي، دغه ټولې ټکنالوجۍ له اوله د اسلامي امت په لاس کې وي خو دوي تر اوسه پدې اونه توانیدل چې یو څه اختراع کړو، دا چې انټرنیټي ټکنالوجي هم کفارو راجوړه کړه خو اوس هم موږ نشو کولی چې تر هغوي اسلامي لیکنې د همدې لاري ورورسوو، په ننۍ عصر کې که د افغانستان اسلامی امت ته وګورو زیاتره برخه ی ډیر وخت په فیسبوک کې عبث

فحاشی او د اسلام ضد مواد خپروې دا د دوي د اخيرت په خرابوالي دلالت کوي، دوي په پیسو
ځانته دوزخ لټوي، لکه څنگه چې صحیح حدیث ژباړه هم ده (ټول عبث شیان حرام دي) نو
فکر وکړي د حرامو تر سره کوونکو ځای دوزخ نده، نو پر همدې بنیاد چې ژوند او اخرت مو
جوړ شی کوښښ به وکړو چې اسلامی، ادبی او اصلاحي څړونې وکړو، تر څو بد عمله او ناپوه
وگړي ستاسو له لیکنو متعشره شي او که چیرته تاسو پر فیسبوک موزیک یا سندري نشروي
نو دا په یقیني ډول پاتې کېږي او کله هم چې د همدې رسنۍ کارونکي یی گورې تاسو به یی
تر اخرته سزا وینی.

دریم فصل

عمومي مالومات

لکه څنگه مو چې مخکې وویل چې فیسبوک یوه ټولنیزه ویب پاڼه د چې په ۲۰۰۴ میلادی کال د مارک زوکربرگ او هاردورډ پوهنتون کې ی د کوټي ملگرې په مرسته جوړ او په لوبیز ډول یی په کار پیل وکړ. د فیسبوک همدې موسسینو په لومړیو کې د ددې ویب پاڼې غړیتوب یوازې د هارورډ پوهنتون په زده کونکو پورې ځانګړی کړی وو، چې وروسته یی نورو پوهنتونونو او دولتي اداراتو ته پراخوالی ومومه چې اوس عام ده، نن ورځ فیسبوک د نړۍ یوه لویه ټولنیزه شبکه ده چې په ټوله نړۍ کې له دوو میلیاردو څخه زیات کاروونکي لري.

پوهان څه وایي!: که څه هم په لسګونه میلیونه کسان هره ورځ لږ تر لږه یو ځل د فیسبوک پاڼې ته ننوځي خو ددې جهاني شبکې په اړه مالومات نه لري! پوهان وایی چې د فیسبوک او ګوګل په څیر پاڼې د کاروونکو په اړه ددوي د مور، پلار، د کورنۍ غړو، نږدې ملګرو او حتا د پولیسو په پرتله څو برابره زیات مالومات لري نو له همدې وجې د فیسبوک او ګوګل نه ویره په کار ده.

۱- ستاسی په اند د نړۍ څومره کسان فیسبوک کاروي؟ د وروستیو شمیرو له مخې هره میاشت شاوخوا ۲ میلیارد انسانان فیسبوک په فعال ډول کاروي، پدې ډول که چیرې فیسبوک یو هیواد وای نو د چین نه وروسته به یی د نړۍ له ټولو ګڼ میشتي هیواد نوم خپل کړی وای، دا ځکه چې یواځې ۳۰ میلیونه یی مړه یا وژل شوي دي او په فیسبوک کې ی اکونټونه یا پیژننېالونه فعال دي.

۲- که چیرې فیسبوک وتړل شي څه کېږي؟ د اوس لپاره د فیسبوک پاڼې تړل کیدل امکان نه لري، ځکه چې حتا ددې شرکت مشر مارک زوکربرگ هم ددې صلاحیت نه لري! د یوې تخنیکي ستونزې په پایله کې د فیسبوک د پاڼې موقتي تړل کیدل کیدای شي دې شرکت ته په میلیونونه ډالره مالي زیان رسوي له دې سره د فیسبوک پاڼې تخنیکي ستونزو له امله د تړل کیدو پر مهال هره دقیقه کې ۲۵ زره ډالره زیان کوي. اوس تاسي فکر وکړي چې دا سایټ څومره ګټه کوي.

۳- آیا د فیسبوک ناروغۍ په نامه مو څه اوریدلي؟ په امریکا، چین او یو شمیر زیاتو نورو هیوادونو کې د روانې ناروغۍ پوهان اوس فیسبوک د اعتیاد یا روانې ناروغۍ په کشف سره همغږې دي، په یو شمیر هیوادونو کې د فیسبوک ناروغۍ د درملنې لپاره حتا ځانګړي مرکزونو هم جوړ شوي تر څو یی تداوي وکړي.

۴- که یو څوک مو په فیسبوک کې د ملګرو له لیست څخه وباسي څه کوي؟ په نړۍ کې تر اوسه پوري لسګونه کسان د ملګرو له لیسته د نورو د ویشتلو له امله وژل شوې دي، حتا بنکنځل بد رد ویل او د امکان په صورت کې مخامخ جنگ کول عادي کار بلل کېږي.

۵- آیا د فیسبوک او شخصي ژوند تر منځ پرده کش کولای شو؟ د فیسبوک پاڼه ددې توان لري چې کاروونکو په اړه ټول محرم مالومات په اسانۍ سره نشر کړي، حتا که چیرته تاسي په فیسبوک کې د خپلې پاڼې څخه وتلی هم یاست، د بیلګې په ډول په موبایل کې د ګیم وهلو پر مهال ستاسې مالومات په فیسبوک کې نشرېږي، ځکه هر ګیم د فیسبوک کارونکې د جاسوسۍ لپاره اچول شوي، ددې بڼه بیلګه د candy په څیر د ګیمونو د بلنې لېږلو پر مهال په غیرې مستقیم ډول له نورو سره ستاسې د معلوماتو شریکول دي.

٦- آیا کله مو په فیسبوک کې ملګري لټولي؟ په فیسبوک کې کاروونکي هره ورځ یو میلیارد ځله د خپلو ملګرو، پانډو، ګروپونو او نورو کسانو د موندلو لپاره لټون کوي، پدې اړه مالومات هم د فیسبوک د شرکت په مرکز کې ثبتیږي.

٧- تاسو په ورځ کې څو پوستونه (ځړوني) کوئ؟ څه موده وړاندې یواځې په ٢٠ دقیقو کې یو میلیون او ٨٥١ زره پوستونه پر فیسبوک نشر شول! دا شمیر د هیوادونو د سیاسي او ټولنیزې اجندا په اساس ځینې وخت بدلون مومي.

٨- آیا پر فیسبوک هره ورځ انځورونه خپروي؟ څه موده وړاندې یواځې په ٢٠ دقیقو کې دوه میلیون او ٧١٦ زره انځورونه خپاره شول چې دا شمیر د هرې ورځې په تیریدو سره بدلیږي.

٩- آیا د فیسبوک د پانډي (د فیسبوک شرکت) هیڅ کول امکان لري؟ د نړۍ د یو زیات شمیر سایټونو هیڅ کول لوی جرم دی. خو که چیرې څوک وتوانیږي چې د فیسبوک پانډه هیڅ کړي نو ددې ادارې لخوا ورته ستره جایزه ورکول کېږي.

١٠- پر ورځ کې په فیسبوک کې څومره وخت تیروي؟ په نړۍ کې د فیسبوک کاروونکي په اوسط ډول له ٣٠ څخه تر ٤٠ دقیقو پورې وخت د فیسبوک په کارولو تیروي، دا موده د هیوادونو په پرتله توپیر لري د بیلګې په ډول په امریکا کې د فیسبوک کاروونکي هره ورځ ٥٠ دقیقې وخت په فیسبوک کې تیروي.

- د فیسبوک ګروپ: د فیسبوک ګروپ په وسیله کولی شو له ځانګړو خلکو (کورنۍ، ملګرو، ټولګیوالو او کارونکو) سره یو ځای و اوسو. د فیسبوک ګروپ بیل شوی تش ځای

دی چې معلومات، انځورونه، اسناد او پیغامونه کې شریکولی شو، زده کونکي کولی شي د فیسبوک گروپ څخه په ګټې اخیستنې خپلې زده کړې پر مخ بوزي یعنې هغه کورنۍ دندې او پروژې چې ورسپارل شوې یا هم د ازموینو په اړه له یو بل سره معلومات شریک او له خپلو ښوونکو سره مشوري وکوي.

- فیسبوک پاڼه: فیسبوک پاڼه د تجارت، ادارو او برانډ لپاره کارول کېږي تر څو د پنځو زرو څخه پورته وګړو سره په اړیکه کې و اوسي. نن سبا د هر ځای خلک له فیسبوک سره بلد دي، دا بلدتیا موږ ته دا موقع راکوي چې د نورو هیوادونو له کلتور رسم او رواج سره بلد او په او په هیواد کې یی مخنیوی وکړو خو البته موږ نه یو توانیدلی چې ددی فکري جګړې مخنیوی وکړو، فیسبوک زموږ د احساساتو او هغه څه چې زموږ په ژوند کې پېښېږي لکه خوشالی، خاطري، لاسته راوړنې، خواخوږې او خپګان له نورو سره د شریکولو اسانه لار ده. فیسبوک پاڼه او گروپونه چې ورځ تر بلې مشهورېږي د ادارو او شرکتونو یا هم د خاصو خلکو د اعلاناتو لپاره تر ټولو مناسب ځایونه دي او ددی پر مټ کولی شي د خپلو بیلابیلو تولیداتو په اړه له خپلو مینه والو سره په اسانۍ مالومات شریک کړي.

د ټيكنالوجيکي توکو ځيني سترې کمپنۍ په يوه دقيقه کې څومره گټه کوي؟

که څه هم ددي سترو کمپنيو گټه دهرې ورځې، اوونۍ او مياشتو په تيريدو تغير کوي او د لوړيدا پر لور رواني دي کيدای شي اوس يې گټه تر دی لوړه وي.

- اپبل (Apple) کمپنۍ: په يوه دقيقه کې ۷۱۲۸۸ امريکايي ډالره گټي.

- سمسونگ (Samsung) کمپنۍ: په يوه دقيقه کې ۵۵۰۰۳ امريکايي ډالره گټه لري.

- گوگل (Google) يوه دقيقه کې ۲۳۵۰۹ امريکايي ډالر گټي.

- مايکروسافټ کمپنۍ: يوه دقيقه کې ۴۳۰۸۲ امريکايي ډالر گټي.

- ټويټر (Twitter): په يوه دقيقه ۱۴۴۲ ډالر گټي.

- امازون کمپنۍ: پر دقيقه ۱۴۳۴ ډالر لاسته راوړي.

- ای بی (IB) کمپنۍ: يوه دقيقه کې ۴۵۹۷ امريکايي ډالر گټي.

- فيسبوک (FACEBOOK): پر دقيقه ۳۰۸۷ ډالر گټي.

- لين کډاين: دقيقه کې ۵۲ ډالر گټي.

- ايچ پي (HP): کې ۹۸۴۱ امريکايي ډالر گټي.

- ياهو (Yahoo): ۹۲۴ امريکايي ډالر گټي.

- سوني (Sony) : په يوه دقيقه کې ۱۹۵۲ امريکايي ډالر گټي.

مارک زوکربرگ

Daily bread

Average millions of dollars earned per day

د ټولنيزو رسنيو سايټونو، شبکو او ويبلاکونو ته لنډه کتنه:

په ۱۹۹۴م کال کې Beverly Hills Internet (BHI) شرکت پدې بريالۍ شو چې د لومړي ځل لپاره د ټولنيزو شبکو يو سايټ (جيو سايټ geocite) رامنځ ته کړي، چيرې چې کاروونکي پدې وتوانيدل چې شخصي ويب سايټونه رامنځ ته کړي له دې سره سم په ۱۹۹۷ کې د جيو سايټ کاروونکو شمير له يو ميليون څخه زيات شو. په همدې کال ياهو (yahoo) د پلټنې د يو ستر ماشين په توگه نړۍ ته وړاندې شو، چې جيو سايټ يې وپيرله (واخيست) او د جاپان لپاره يې د ويب هاسټيچ په شکل پشنهاد يا وړاندې کړ. په همدې کلونو کې له ۱۵۰۰ څخه زيات ويب خدمات رامنځته شول او خلکو انټرنېټ ته د يوې لوی لارې په حيث ورمخه کړه. په ۱۹۹۷م کې لومړنۍ ټولنيزه شبکه د سيکس ډيگري (Sixdegrees.com) په نامه رامنځته شوه او خپلو کاروونکو ته يې د خپلو ځانونو لپاره د پيژنځيال جوړولو او ملگرو د ليست کولو اجازه ورکړه. په ياد کال ټولنيز بلاگونه هم رامنځته شول چې له دې سره ويب د يو ميليون سايټونو خاوند شو. په کال ۱۸۹۸م کې گوگل د يو لوي پلټونکي ماشين او index مکتب حيث پرانيستل شو. په ۲۰۰۱ کال کې ويکيپډيا (Wikipedia) انلاين دايرت المعارف (encyclopedia) د نړۍ تر ټولو لويه وی کيز wikis په فعاليت پيل وکړ او ايپل کمپنۍ خپل ای پوډز (ipods) خرڅول پيل کړل. په ۲۰۰۲ کې د (Friendster) چې د ټولنيزو شبکو له جملې څخه يو ويب سايټ دی چې په امريکا کې د عامو خلکو پر مخ خلاص شو او په دريو مياشتو کې يې د کارونکو شمير تر ۳ ميليونو ورسيد. په کال ۲۰۰۴ کې فيسبوک د ټولنيزو رسنيو څخه د هارډوړ په پوهنتون کې د زده کوونکو لپاره د زده کړې پر موخه رامنځته شو. وروسته د fliker فليکر سايټ جوړ شو چې د

عکسونو پورته کولو لپاره ترې کار اخیستل کیده، همدارنگه Digg؛ د ټولنیزو خبرونو ویب سایټ رامنځته شو چې خلکو خبرونه او تازه پېښې پکې له یو بل سره شریکولې. په ۲۰۰۶ کال کې د my space په نامه ویب سایټ په متحده ایالاتو کې رامنځته شو چې هر میاشت د کارونکو په شمیر کې زیاتوالی راته، په همدې کال ټویټر د ټولنیزو شبکو او مکرو بلاکنګ سایټ په حیث رامنځته شو چې خپلو کاروونکو ته ی وړتیا ورکوله چې د ۱۴۰ حروفو په اندازه پیغامونه (tweet) ولیږي. په همدې ذکر شوی کال گوگل د ۲۵ میلیونو ویب پاڼو، ۴۰۰ میلیون پوښتنو او ۱٫۳ بیلینو عکسونو لرونکی شو همدارنگه په ۲۰۰۸ کې یی د ټویټر اخیستو ناکامه هڅه وکړه. په ۲۰۰۹ کال کې فیسبوک د ډیرو کاروونکو د لرلو په اساس د ټولنیزو رسنیو په لومړي قطار کې ځای ونيو او په ټوله نړۍ کې ی د کاروونکو شمیر له ۲۰۰ میلیونو څخه زیات شو او ددی سایټ ازدحام د مای سپیس دوه برابره شو. په کال ۲۰۱۰ کې فیسبوک په ډیری تیزی سره د ۴۰۰ میلیونو کاروونکو څښتن شو، په همدې کال په امریکا کې د ډیموکراټ گوند ملی کمیټې د ټولنیزو شبکو مدیریت ته خبرداری ورکړ چې د ریس جمهور بارک حسین اوباما د فیسبوک، ټویټر او مای سپیس اکاونټونه وڅاري. په ۲۰۱۱ کې ټولنیزې رسنۍ هر چیرته د لاس رسی وړ شوي چې له دی سره د فیسبوک ورځني کاروونکي ۵۵۰ میلیونو، ټویټر ۶۵ میلیونو ټویټ یا پیغامونه لېږدل، یوټیوب کې هره ورځ ۲ میلیونو ویډیوګانې کتل کیدی او ۹۰ میلیونو مسلکي کسان یی درلودل. په ۲۰۱۲ کې د فیسبوک کاروونکي یو بیلین ته ورسیدل. په همدې کال د یوټیوب کاروونکي ۸۰۰ میلیونو شول او هر کال یی ویډیوګانې تر یو ټریلیون ځلي کتل کیدی تقریباً د هر فرد پر سر ۱۴۰ ځلي کتل کیدی په داسې حال کې چې یوټیوب په ۴۳ هیوادونو کې فعال ده، ۶۹ شپيته ژبي پکې استعمالیږي او په هره دقیقه کې ۷۲ ساعته ویډیوګانې

پکې پورته کيږي، له دې سره په هره مياشت کې تر ۴ بليونو ساعته څخه زياتي وېديوگانې پر يوټيوب کتل کيږي. په کال ۲۰۱۳ کې ټويټر له ۵۰۰ ميليونو زيات کاروونکي پيدا کړل پداسې حال چې له ۲۰۰ ميليونو يې زيات هره ورځ فعال وو او په همدې کال ياهو (yahoo) د ټولنيزو شبکو ټمبلر بلاکينگ (tumblr blogging) کمپنۍ له ۱۷۰ ميلونو کاروونکو او ۱۰۰ ميليونو بلاگونو سره واخيست. په ياد کال کې يوې سروې وښودله چې په استراليا کې ۳۴٪ خلک د خپل کار په جريان کې په ټولنيزو رسنيو کې فعال وي، ۱۳٪ يې پر مکتبونو کې، ۱۸٪ يې د موټر چلولو پر وخت، ۴۴٪ يې د خوب کولو په بستر باندې، ۷٪ يې پر تشابونو کې او ۶٪ يې د خپل سنگار پر وخت د ټولنيزو شبکو په سايټونو کې وصل وو. په ۲۰۱۴ کال کې د نړۍ ۱٫۷ بيلونه خلکو څخه شاوخوا ۸۵٪ يې انټرنېټي خدماتو ته لاس رسې پيدا کړ، د مثال په ډول دچين انټرنېټي نفوس په لومړي ځل ۶۳۲ ميليونو ته ورسيد، د انټرنېټ ډير کارونکي د موبايل، تليفون، سمارټ فون او pc شخصي کمپيوټرونو څخه استفاده کوي. د ټولې نړۍ تقريباً ۲۵٪ نفوس د ټولنيزو رسنيو څخه استفاده کوي په داسې حال کې چې زياتره يې يوه يا زياتي ټولنيزي شبکې استفاده کوي.

❖ **د فېسبوک جالبي!:** د ۲۰۲۰ کال د څيړنو په اساس فېسبوک ۲٫۷ بيليونه (۲٫۷۰۰،۰۰۰،۰۰۰)

څخه زيات مياشتني کاروونکي لري. فېسبوک تر دې دمه ۳۰ ميليونه مړه اکونټونه يا پېژنيالونه لري چې بيخي تعجبي ده خو که فکر وکړو د ۲٫۷ بيليونه کاروونکو څخه لکه يو فيصد چې وژل شوي وي، له دې سره په څنگ کې هره ورځ ۸۰۰۰ کسان له فېسبوک سره مخه ښه کوي يعنې يا مړه کېږي يا يې اکونټ ختمېږي، او برعکس هره ورځ ۵۰۰۰۰۰ کسان ايډياني يا فېسبوک

فروفایلو نه جوړوي. په افغانستان دننه زما په شمول د فیسبوک کاروونکو شمیر (۴۰۰۰۹۲۴) خلورمیلیونه و نهسوه خلرویشته ده چې دا شمیر ورځ تر بلې زیاتېږي... د فیسبوک مشر مارک زکربرگ د امریکا، کالیفورنیا ایالت په پالوالتو سیمه کې په ۵۰۰ مربع فوټه ځای (کور) کې ژوند کوي او مارک په ۲۰۱۱ کې د کریسنټ پارک تر څنګ د خپل ګاونډي کور په ۷ میلیونه ډالرو کې پیرود کړ.

Mark Zuckerberg home

فیسبوک په ۲۰۱۹ کې د مارک زکربرگ لپاره په امنیتي او خصوصي هوایي (CEO) سفرونو کې له ۲۳ میلیونه ډالرو ډیر مصرف کړی. دا مصارف په ۲۰۱۸ کې شاوخوا ۲۰ میلیونه او په ۲۰۱۷ کې ۹،۱ میلیونه ډالره و. راپورونه دا هم ښیي چې زکربرگ د خصوصي الوتکې لګښتونو لپاره ۲،۹۵ ملیون ډالرو ته اړتیا لري، ځکه چې هغه په ۲۰۱۸ کې د خصوصي هوایي سفر لپاره ۲،۵۹ ملیون ډالر او په ۲۰۱۷ کې یی ۱،۵۲ ملیونه امریکایي ډالر مصرف کړل. فیسبوک ۳۳۶۰۶ کارکوونکي لري تر څو دا شرکت اداره کړي.

فیسبوک په چین کې: دا ټولنیزه رسنۍ په گرده نړۍ کې په میلیادونه فعال میاشتنی کاروونکي لري چې له دي جملی یی چین هیواد ځان گوښه کړې او په لومړیو کې هیڅ چینایی نشول کولی چې پدی ټولنیزه شبکه کې گډون وکړي دا ځکه چې فیسبوک په چین کې د ډیرو نورو ټولنیزو رسنیو چمتو کوونکو سره منع شوی دی او په دي وروستیو کې یی یو شمیر چینایی اشخاصو د یوې پیچلی لاری ځان فیسبوک سره وصل کړی، د چین حکومت د انټرنیټ مینځپانگي کنټرولوي او هغه مینځپانگي محدودوي، حذفوي یا بندوي چې د دولت په گټه ندي. له دي سره په څنگ کې وټسپ، انسټاگرام، ویکی پیدیا، مایکروسافټ، یاهو، ټویچ ټویچ ټیوی، ټویتر، بی بی سی، نیویارک ټایم او زیاتي نوري ټولنیزې رسنې منع کړي دي... او ټیک ټوک د چین هیواد یو له مشهورو کاریالونو څخه ده چې په امریکا او جاپان کې یی کاروونه بنده ده.

Facebook user and demographics statistics:

There are 2.37 billion monthly active users (as of 2018).

Over 1bn of those are mobile-only user.

There are 1.49 billion daily active users.

47% of Facebook users only access the platform through mobile.

83% of parents on Facebook are friends with their children.

Facebook adds 500,000 new users every day; 6 new profiles every second.

65% of US adults use Facebook. 52% of them use it several times a day.

Worldwide, 26.3% of the online population use Facebook.

The average (mean) number of friends is 338, and the median (midpoint) number of friends is 200.

Half of internet users who do not use Facebook themselves live with someone who does.

Of those, 24% say that they look at posts or photos on that person`s account.

Facebook usage statistics;

30% of internet users use Facebook more than once a day.

40% of people said they would share their health data with Facebook.

45% of people get news from Facebook.

There are an estimated 81 million fake Facebook profiles.

The most popular page is the Facebook main page with 213m likes. Samsung are second with 159m, while Cristiano Ronaldo is third with 122m.

Facebook accounts for 62% of social logins made by consumers to sign into the apps and websites of publishers and brands.

200 million people use Facebook lite- the app for the developing world`s slow connections.

Facebook takes up 22% of the internet time American`s spend on mobile devices, compared with 11% on Google search and YouTube combined.

Users spend an average of 20 minutes per day on the site.

In a month, the average user likes 10 posts, makes 4 comments, and clicks on 8 ads.

Hive is Facebook data warehouse, with 300 petabytes of data.

Facebook generates 4 new petabytes of data per day.

Users generate 4 million likes every minute.

More than 250 billion photos have been uploaded to Facebook.

This equates to 350 million photos per day.

Facebook marketing statistics:

Facebook`s revenue from ad spend is 1.9x bigger in 2019 compared to 2017.

There are over 60 million active business pages.

Over 2bn people can be reached through Facebook ads.

But only 6 million of those businesses pay to be active advertisers.

Although 75% of brands will pay to promote posts.

Facebook claimed 19% of the 70\$ billion spent on mobile advertising worldwide in 2015.

78% of Facebook advertising revenue comes from mobile ads.

Average advert click through rate on Facebook is 0.9%.

Although adding a CTA button can lift click-through-rate by 2.85 times.

In 2015, Facebook average advertising revenue per user was US\$11.96.

49% of users like a Facebook page to support a brand they like.

40% of users don't like any brand pages meaning paid adverts are the only way to reach them.

Mobile advertising represents 80% of Facebook advertising revenue.

Posts published on Thursday and Friday receive the highest engagement.

د کتاب په اړه

د کتاب لوستل او لیکل د ژوند له مهمو ارزښتونو څخه دي، نو زما هڅه هم همدا وه تر څو د فیسبوک په باره یو لنډ او پر مفهومه کتاب په ژوند کې اضافه او هیوادوال ترې برخمن شي ، پدې (فیسبوک او افغانان) تر نامه لاندې کتاب کې ما هغه څه لیکلي او راژباړلي چې د فیسبوک دمخه یې باید هر کارونکی ولولې تر څو ددې ټولنیزې رسنۍ په باره دقیق پوه او د معلوماتو په هکله یې شتمن و اوسي ، ددې کتاب موخه همدا ده چې څنگه مو ځوانان او نور د فیسبوک سمې کارونې ته راوبلو او ولی فیسبوک کاروو؟ د څه لپاره جوړ شو؟ چا جوړ کړ؟ او د پته ورته نورې ډیرې پوښتنې مو شاید ذهن کې پرته به وای! او دلته به مو یې ځواب موندلی وي، خدای ج دی وکړي چې له دې وروسته یې ښي او بدې کارونې ته پام وکړو. وما علینا الا البغ المبین

له لوستلو مو نړۍ مننه

هیله کوم چې د کتاب له راښکته کولو وروسته
یې نورو ته هم درسره واستوي؟!

Stut7748@gmail.com

Facebook: www.س.پام or Sami Paam

د ليکوال لنډه پيژندنه

ښاغلی سميع الله پام د عبدالله محمدې زوی، د پکتيا ولايت سيدکرم ولسوالۍ اوسيدونکی چې په کال ۱۳۷۵ هـ د همدې ولسوالۍ د کوهسين سيمې په يوه دينداره کورنۍ کې دې دنيا ته سترگې وغړولي؛ استاد سميع الله پام خپلې لومړنۍ ديني او عصري زده کړې يې په خپل ټاټوبي کې پيل چې په ۱۳۸۳ هـ کال د کوهسين عالي لېسه کې شامل او قرار، قرار يې د علم په سمندر کې خپل يون پيل کړ، په ۱۳۹۵ هـ کال په عالي درجه له ياد ښوونځي فارغ او د کانکور په ازموينه کې يې د خپلې بريالۍ نتيجه په خاطر يو کال اماده گې تعقيب کړه، همغه وو چې د خپلې خوښې پوهنځي (انگليسي ادبياتو) ته کامياب او له څلور کلن ځنډ وروسته يې له ياد پوهنځي څخه په ۱۴۰۰ هـ کې د قدر سند په اخيستو فارغ شو. محترم استاد سميع الله پام يو چاپ شوی اثر چې په اوس وخت کې ورته ډيره اړتيا ليدل کيده (Short Prophetic Life) تر نامه لاندې په انگليسي ژبه چاپ او خپلې ټولنې ته يې وړاندې کړ. په پای کې زه ښاغلي سميع الله پام ته په ورځنيو چارو کې د لا بريا تر څنگ خپل لاسونه کريم رب ته لپه کوم چې الله [ج] د اسلام په ننگه د وطن خادم او رښتونۍ بچای جوړ کړي .

[پوهيالی سيف الرحمن "کيله من"]

ماخذونه

www.Bigtunaonline/iStoct

www.en.m.wikipedia.org

www.independent.co.uk

www.Mizter_X94/Pixabay

www.mindmatters.ai

www.History.facebook

www.investor.fb.com>resorces

www.Samiullah Paam

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library